

Holsteinborg sparekasse i Sydvestsjælland II

Af *Aage Lambert-Jensen*

Sparekassen for Grevskabet Holsteinborg — som er den gamle sparekasses oprindelige navn, siden ændret til navnet: Sparekassen for Grevskabet Holsteinborg og Omegn — gennemgik i sine barndomsår, indtil 1828 to kriser, der begge truede dens eksistens, men som den overlevede. Den ene i tiden omkring 1813, da statsbankerotten satte ind. Den er skildret i forrige årbog. Den anden under den store landbrugs-krise 1818 til 1828, hvis forløb har en vis interesse, fordi Holsteinborg sparekasse sammen med nogle af de sønderjyske sparekasser og Sparekassen for Odense er de eneste, som blev oprettet før landbrugskrisen og gennemløb hele krisen.

Man ser, at mens der i de forrige år hvert år indgik nogle penge med undtagelse af et, nemlig 1814, ophørte den i forvejen tynde pengestrøm aldeles, så snart det store fald begyndte i landbrugsprodukter, især i kornhandelen. I årene 1818 til 1821 indgik ikke så meget som 1 skilling! Og i det følgende år indsatte en eneste sparer, en møllersvend, et beløb på 39 rigsdaler og 72 skilling.

Men nu sker der en ændring, ikke i økonomi — for krisen bliver stadig alvorligere — men i folks sindelag: man vænner sig til den nye tingenes tilstand, den første forskrækkelse er overstået. Og så begynder pengene igen så småt at blive sparet

Holsteinborg sparekasse i Sydvestsjælland

op. I 1822 er der fem sparere, det følgende år 11 sparere, det sidste kriseår 1828 var der 6. Ialt i hele perioden knap 40 sparere. Priserne på rug og havre var ved krisens indtræden henholdsvis 14 kr. 93 øre og 7 kr. 93 øre. Da den var dybest henholdsvis 3 kr. 94 øre og 2 kr. 52 øre. Smør var faldet fra 43 øre til næsten halvdelen og flæsk endogså fra 34 øre til 16 øre, altså til under halvdelen i løbet af seks år. Man forstår sparernes pessimisme. Og dog steg sparekassens indskudskapital ved krisens midte til 2000 rigsdaler. Ved begyndelsen var den på ca. 100 rd. Næsten alle sparere var småfolk: husmænd, indsiddere, håndværkere, enker og umyndige børn, hvis lille kapital skal stå, til de har rådighed over den.

Med de synkende priser må lånebehovet stige. Selv i krisens første år 1818 til 1821 formåede sparekassen at udlåne penge, væsentlig fordi gamle lån afvikledes præcis. Vi har næppe et eneste eksempel på, at en låner ikke kan betale.

I hele perioden 1818—28 er der omkring 90 lånere. Et påfaldende stort antal iblandt dem er husmænd, formodentlig folk, der har hus med et par tønder land jord til. Deres lån er gennemgående på 1 til 4 år. De tegner sig for noget over 35 % af samtlige lånere. Men også kirkesangere, d. v. s. enelærere, der også har kirketjeneste, gårdmænd, håndværkere og en enkelt „fabrikeur“ er låntagere.

Det er helt tydeligt, at sparekassen i disse år øver en betydelig hjælpende gerning. Der er nok hjem, der er blevet reddet, som ellers ville være gået ned i disse trange år, hvor hver rigsdaler betød meget. I krisens første år var folk forsigtige, — måske var trangen ikke så stor, fordi man havde en lille reserve. Der melder sig kun tre. Og lånene er ret høje, det ene på 100 rigsdaler, det svarer til henved en snes tønder rug i værdi. Men de følgende år melder sig adskillige

— med undtagelse af 1821, hvor enten kun to melder sig eller også har sparekassen ingen penge til udlån det år. Så stiger tallet til tolv, og samtidig formindskes lånenes størrelse, de er gennemgående fra 8 til 35 rd. Ved udløb af den periode, som her skildres, altså tiden indtil 1828, står sparekassen i en stilfærdig, men god udvikling med lidt fremgang. I 1827 var lånernes antal 13. Og det følgende år steg de til 22. Og dens direktion var i stand til at imødekomme alle disse lånebegæringer.

I 1829 begynder nye tider i økonomisk henseende i landet. Priserne på rug, byg og havre, der i 1828 var henholdsvis 8 kr. 10 øre, 5 kr. 29 øre og 3 kr. 70 øre, steg, så den allerede 2 år senere var på henholdsvis 10 kr. 87 øre, 6 kr. 04 øre — dog for havre kun 3 kr. 65 øre. Lignende udvikling gjaldt for smør og flæsk.

Den centrale faktor i denne nye udvikling var industrialiseringen i England. Industrien her tog et stort opsving i første halvdel af 1800-tallet. Allerede i 1811 sporede man betydelig afgang af arbejdskraft fra landbruget der. Og resultatet blev en stærkt stigende efterspørgsel efter udenlandsk korn. Men det fik for Danmarks vedkommende først betydning efter 1828. Men på dette tidspunkt havde sparekassen vist, at den trods sin lidenhed — den var en af de mindste blandt den snes sparekasser, der efterhånden var blevet stiftet — havde en indre styrke. Så den kunne overleve. Og denne indre styrke har i alle dens leveår siden været karakteristisk for den. Og har altid, når den siden havde modgang, været en af dens bedste aktiver.

Ved afslutningen af Holsteinborg sparekasses første 18 leveår, tiden 1810 til 1828, ses det, at den har haft afgørende betydning for dansk sparekassebevægelse. Det er den, der

Holsteinborg sparekasse i Sydvestsjælland

først realiserede tanken at få folk til at afgive deres penge til en institution og ikke gemme hjemme eller udlåne privat; det var det almindelige. Den har vist, at det kunne lade sig gøre, og derigennem virkede den befrugtende, så andre tog tanken op. I tiden fra dens stiftelse og til 1828 blev der stiftet adskillige sparekasser i Danmark, heri medregnet Sønderjylland. Og om dem alle gælder, at de voksede sig større end Holsteinborg. De fleste af dem fulgte ikke Holsteinborg sparekasses grundlæggende idé: at penge, der indsattes, skulle udlånes til erhvervene og ikke lånes til staten. Påvirket fra England havde de staten som låntager. Holsteinborg sparekasse blev sin grundidé tro. Og i den henseende var den forud for sin tid. Det ses af, at alle senere sparekasser i Danmark senere tog det princip op at udlåne til erhvervene og private.

Fra dens første leveår var det dens grundlæggeres ønske først og fremmest at virke igangsættende, at hjælpe folk, der var i midlertidig økonomisk vanskelighed, og at yde kapital til forbedring af et erhverv: landbrug eller håndværk. Listen over dem, der lånte, viser at den fik realiseret det, omsat det i handling. Den åbnede den stedlige befolknings øjne for betydningen af både at låne og at spare. Den nåede vel ikke ret stor vækst i dens første år. Men dens inspirerende indflydelse og dens forbilledlige eksempel på, hvorledes en sparekasse bør ledes i hvert fald i sine første vanskelige år, har været af afgørende betydning i forrige århundredes første halvdel.